

Отже, суфікси зменшеності-експресивності репрезентують найрізноманітніші експресивно-емоційні відтінки: ніжність, ласку, любов, пестливість, обожнювання, співчуття, іронію тощо. Таке яскраве вираження суб'єктивно-модальних значень ще раз служать доказом того, що зменшено-пестливі суфікси виступають елементами інфраструктури речення на рівні слова.

Звертання, суфікси зменшеності-експресивності як елементи інфраструктури простого ускладненого речення в єдності зі всіма граматичними засобами вираження модальності ілюструють високий розвиток граматичної будови української мови. У цій граматичній категорії висвітлено передову багатовікову культуру української мови, культуру його творців і носіїв – великого українського народу.

Фольклорні тексти є невичерпним джерелом дослідження краси і багатства української мови. А мова – це основа української нації, тому фольклор є великим націєтворчим чинником.

Література

1. Баранник Д. Х. Два рівні граматичної структури речення / Д. Х. Баранник // *Мовознавство*. – 1993. – № 6. – С. 13–19; 2. Виноградов В. В. *Русский язык* / В. В. Виноградов. – М.: Высшая школа – 1972. – 614 с.

Аксана ВАРТНИКОВА (Мінськ, Білорусь) ТРАДЫЦЫИ РАННЯГА МАСТАЦТВА АШМЯНШЧЫНЫ (МАТЭРЫЯЛЫ ДА СЛОЎНІКА КАТАЛОГУ РУХОМЫХ ПОМНІКАЎ)

Праца выканана ў рэчышчы тых намаганняў мастацтвазнаўцаў, якія скіраваны на вывучэнне лакальных узораў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, большасць з якіх і складаюць рухомыя помнікі. Крыніцай нашай працы з'яўляюцца экспедыцыйныя матэрыялы Інстытута мастацтвазнаўства 80-х гадоў ХХ ст. і пачатку новага тысячагоддзя, у прыватнасці навуковыя пашпарты аддзела старажытнабеларускай культуры: ўсяго 40 пашпартаў на 130 прадметаў, твораў мастацтва Ашмянскага раёна Гродзенскай вобласці. Складанне слоўніка, пытанні тэрміналогіі важныя ў кантэксце некалькіх моў, культур. Паралелі паміж архаічнай міфатворчасцю і сучасным мастацтвам вымушае пільна ўглядацца ў мясцовыя варыянты сэмантицы і знаканасці паганскага мастацтва, якое успрынята пазнейшымі культурамі і духоўнымі практыкамі. Гэта нараджае цэлыя апавядальныя тэксты, якія мастацтвазнаўцы перадаюць, каб падкрэсліць багацце рэгіянальнага мастацтва.

Алтар – “жертвенник”, ахвярнік. Ўсходняя частка храма - у праваслаўных культавых будынках звычайна завершана апсідамі. У праваслаўных храмах – стол, “прэстол” для адпраўлення таінстваў, у каталіцкіх – дэкаратыўныя сценкі як сімвал прысутнасці бога, ўз’яднання з ім. Апісанні алтару ствараюцца з улікам тэрмінаў архітэктуры. Прыгадаем, што ў каталіцкіх саборах Заходняй Еўропы алтары пераўтварыліся ў манументальныя будаванні з цэнтра і раскрываючыся бакавых створах. На гэтай падставе жупранскі галоўны алтар прадстаўляе высокі каменны ярус з нестылёвымі архітэктурнымі элементамі, а вось у в. Мураваная Ашмянка – алтар двуярусны з крыламі – абрамленнямі ў першым ярусе. Левы, бакавы алтар у XVIII – пачатку XIX ст. (касцёл, в. Жупраны), прысвечаны Антонію Падуанскаму, у Мураванай Ашмянцы – Божай Маці, і багата дэкараваны драбніцамі і драўлянымі шатамі.

Барунскія помнікі гэтай катэгорыі аналізаваліся членам экспедыцыі, кандыдатам фізіка-матэматычных навук В.Філіпавым у 1982 г. У апісаннях ён адзначыў і выцягнутасць прапорцый і фланікаванне калонамі, г.зн. сіметрычнае размешчанне па баках цэнтральнай кампазіцыйнай восі і таніраванне пад мрамур і змяненне колеру ў 1980 г. – раней ён быў белы, потым стаў паліхромным. Алтары, прысвечаныя Божай Маці і св. Ануфрыю маюць дэкаратыўныя кампаненты ў выглядзе вінаградных гронак, сцябла ружы.

Арнат – каталіцкае літургічнае адзенне, прадмет, у якім ужыты мастацкія тканіны. Верхняе адзенне з двух палотнішчаў трансфарміравалася са старажытнай формы пелерыны, мае нашыты вертыкальны пас наперадзе і крыж на тыльным баку. Напрыклад, арнат з в. Баруны XIX ст. шыты срэбнай валачоной ніццю (108 x 72). Бакавыя часткі ўяўляюць сабой S-падобна выгнутае сцябло з кветкамі, вінаграднае лісце, крыжападобныя разеткі. Цікавы лёс гэтай тканіны – арната. Куплены ў Вільні. “Калі разбіралі стары касцёл”, рэч выкінулі і людзі разабралі па руках. Арнат адрэмантавалі і ксёндз яго купіў” (звесткі Г.Фурс). А. маглі быць таксама з парчовых, шаўковых тканін, атласу, аксаміту. Колер мае літургічны сэнс (адпаведна службы).

Бардзюр – паска, якая абрамляе арнаментальную выяву – яркім узорам службыць абклад “Багамаці блажэннае чрэва”, 1829 г., які выкананы ў тэхніцы чаканкі з канфарэннем (41 x 35 x 3,5). Шата ў стылі класіцызм, закрывае фон і раму абраза. Бардзюр з чаргавання пальмет і веяроў, па вуглах раслінавыя разеткі з 3-х пялёсткаў. Клеймы: 84, алень, с-с 1829, МТ.

Вота (votum – з лацінскай ахвярапрынашэнне ў дар) маленькія металічныя пласцінкі адначасова і аб’ект, праз які ажыццяўляецца сувязь з сакральнымі персанажамі і таму блізкая да простых народных паняццяў, асвечаных веравызнаннем. Групы вотавых прадметаў падзяляюцца на выявы з рэлігійнымі сімваламі – сэрца, месяц, зоркі, кароны і інш. У другую групу ўваходзяць антрапаморфныя варыяцыі рук, ног, галавы, дастаткова рэалістычна выкананыя дэталі. Божая Маці балезная з Жупран упрыгожана пласцінкамі з выявамі вока, сэрца, медальёнамі з выявай Божай Маці Вострабрамскай, пласцінкамі з манаграмай Хрыста. Знак просьбы аб літасці ці праява удзячнасці. Менавіта праз воты ідзе сувязь абраза з гісторыяй асобнага роду, з лёсам пакаленняў прыхаджанаў (Э.С.Максімава).

Захаванасць – знешнія рысы твораў, дазваляюць рабіць рэкамендацыі па рэстаўрацыі і кансервацыі помнікаў. У абследаванні на той час былі адзначаны страты фарбавага слою, патямненне металічных частак твораў, адно палатно наклеяна на другое (“Святы Ануфрый”, “Святы”, в. Баруны), перафарбоўка аляям, дамалёўка асобных атрыбутаў (“Укрыжаванне”, в. Баруны, “Антоній Падуанскі” г.п. Ашмяны). На палатне Божай Маці Балезнай (18 ст.) бачны кракелюр, пашкоджанне паверхні жывапіснага слою. Такія якасці маюць падвіжныя характарыстыкі.

Манстранцыя (даразахавальніца). У экспедыцыйнай дакументацыі дэталёва апісана манстранцыя XVII – XVIII стст., якая была перавезена з касцёла Крэва. (У поўным выглядзе 95 x 32,5 x 23) з белага металу, ручной чаканкі з ажурным ліццём і ў выглядзе “гатычнага храму”. Асноўныя тыпы дэкору – стылізаваныя травы, акант, крын і птушкі. Канструкцыя складаная з уключэннем скульптурных выяў, зафіксаваны жаночыя фігуры, апосталы, ангелы. Выкананне гэтага шэдэўра XVII – XVIII стст. мастацтвазнаўца Э.Максімава атрыбуціравала як прыклад ранняга ліцця.

Манахромія – паліхромія, якасці візуальнага ўспрымання помніка мастацтва. Выкарыстанне аднаго колеру ці шматколернасць. Сустрэта у пашпартах пры атрыбуцыі левага алтару ў в. Мураваная Ашмянка і інш.

Надпісы – сустрэты як факты функцыянавання літургічных прадметаў. На абразе “Зняцце з крыжа”, у надпісе сказана, што “икона сия писана в Бытенском монастыре в 1834 г. и возобновлена в 1869 г.”; На кнізе “Евангелле” 1896 г. (44x33x8.5) сустрэта пласціна з надпісам, “обовлено жертвою Владимира Макуцевича и Ивана Матусевича”; Ёсць аўтарскі надпіс на карціне “Маці Божая са святым Дамінікам “malowala Lucia Balzukiewiczowna”, 1945. Асобна трэба

вылучыць надпісы - клеймы: Абклад 1885 г. зроблены майстрам Станіславам Штейнбергам. Меднае начынне, тацка мае кляймо M. Niewiadomski, Wilno. Свечачнік, на падстаўцы якога гравіраваны надпіс “ofiara W. Ignatowicza, 30.1.1907г.”

Раслінавы арнамент. Самы распаўсюджаны пасля геаметрычнага. Ён сваёй аснове мае рэалістычны матыв, шматлікія формы раслін, якія ў пэўным рытме паўтараюцца. Пры стылізацыі матыва арнамента узмацняюцца адпаведна характару расліны. Падкрэсліваюцца ўсе тыповыя асаблівасці, і знікае выпадковае. На шатах, на гэтых рытуальных прадметах, багатая арнаментацыя, у тым ліку барочныя элементы: моцна закручанае лісце аканту, ці дуба, з раскіданымі па ўсяму полю кветкамі. Часцей малюнак арнаменту павольны. Пад уплывам барока раслінавыя матывы амаль натуралістычнага выгляду – гваздікі, цюльпаны, півоні. Кветкі мудрагеліста звязаны ў рамках кампазіцыі.

Рухомыя помнікі. Абазначае камплектаванне літргічнымі рэчамі ўнутранай прасторы храмаў, ужываецца ў гістарычным кантэксце. Аб'екты адначасова і канфесійнага і мастацкага сэнсу. Здабыткі і асноўны склад мясцовай культуры. Прадметы рэлігійнага пакланення, якія звязаны з жыццём Хрыста, Багародзіцы, узыходзяць да першабытных вераванняў, фетышызму (ад партугальскай feitico - амулет). Шанаванне прыродных або вырабленых чалавекам прадметаў. Звязаны з гісторыяй храма, канфесійнымі змяненнямі. Тыповы прыклад – перасоўванне металічных вырабаў мастацкай каштоўнасці з Беніцы ў Баруны, з Гальшан ў Баруны, з Крэва, Багданава, Лоску. Ідуць поруч з вывучэннем глыбокіх істотных складаючых культу. Тое ж, што рэліквія.

Стюкко (італ.stucco)- імітацыя. Штучны мармур з гіпса з квасцамі і глеям, з дамешкай мармуровай пудры, ды вапны. Робіцца шліфоўка да бляску. Вядомы з часоў старажытнага Егіпту, Рыма, эпохі Адраджэння. “Штук, пазалота, паліхромія” выраз з апісання храма у в. Баруны.

Сюжэт. У выяўленчым мастацтве ўяўляе сабой з'яву, сітуацыю зафіксаваную ў творы і якая прамоўлена ў назве; С. Прадстаўляе сабой канкрэтнае дэталёвае, вобразнае раскрыццё ідэі твору. Рэлігійны сюжэт мае своеасаблівасць і раскрываецца спецыфічнымі сродкамі, наіўна, статычна. такі¹⁴) Прыкладам служыць “Антоній Падуанскі з немаўляці Хрыстом” (57 x 55 x²). Твор паходзіць з капліцы Маткі Божай Шкаплернай, датуецца к. XVIII – пачаткам XIX ст. Дар Музею старажытнабеларускай культуры (акт № 277., 16 ліпеня 1982 г.) з в. Гароднікі. Мастацтвазнаўца Г.Фурс, аўтар апісання другога твору на гэты сюжэт прыйшла да высновы, што ёсць

падабенства карціны “Антоній Падуанскі з немаўля Хрыстом” (палатно, алей, 250 x 140) з сюжэтам “Камунія Св. Антонія” і напісаны тым жа мастаком. Дарэчы ў апісанні праведзена аналогія з творчай манерай – Ф.Сурбарана.(17 ст.), аўтара кампазіцый на тэмы з жыцця святых. У якасці атрыбуцыі можна прывесці апісанне твору “Прэабражэнне” дадзенае кандыдатам мастацтвазнаўства А.Ярашэвічам: познекласіцыстычны жывапіс, прафесійны.

Укрыжаванне (распяцце, кrusyfiks) – кульмінацыйны сюжэт цыкла Пакуты, цэнтральная тэма хрысціянскага мастацтва. Барунскае распяцце акрэслена як самабытнае, а пра ашмянскі твор сказана як пра надзелены дынамічнай пластыкай. У атрыбуцыі кандыдата мастацтвазнаўства В.В.Церашчатавай сказана пра анатамічныя асаблівасці ўкрыжавання, “вельмі крупныя далоні і ступні ног, як сведчанне ўплыву народнага мастацтва”, адзначана, што “дэфармацыя ёсць чыста народны ўплыў і традыцыя”. У дадзеным выпадку падкрэслена фалькларызацыя як рыса творчай манеры і вынік эвалюцыі мясцовых школ.

УДК 883.3.417.3

Ольга ГОРБОНОС (Херсон)

**НАРОДНА КАЗКА В ЕСТЕТИЧНОМУ ПРОСТОРИ
ДАВНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

В статті розглядається жанрово-художня своєрідність та динаміка звернення українського письменства давньої літератури до народних казок. У дослідженні осмислюється змістово-формальна типологія функціонування народних казок в давній літературі, викликана витоками фольклорного жанру та його зв'язку з язичницькою культурою.

Ключові слова: давня література, народна казка, язичницька традиція, художня позиція.

O.Gorbonos. Folk tale in the esthetic space of ancient literature : cultural aspect.

The article considers the genre and artistic originality and dynamics of the Ukrainian literature appealing of ancient literature to folk tales. In the study the substantial and formal typology of functioning of folk tales in ancient literature is under analysis, due to leaks folklore genre and its relationship with the pagan culture.

Keywords: ancient Russian literature, folk tale, a pagan tradition, artistic position.

Давня українська література в літературному процесі є майже тисячолітнім періодом, у якому закладались праоснови стилів і